

KAVRAK (FERULA SPP.) PREPARATLARINING SURUNKALI GASTRIT VA FUNKTSIONAL DISPEPSIYA BILAN OG'RIGAN BEMORLARDA KLINIK SAMARADORLIGI

Mannonova Zuhaxon Akmal qizi

Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Davolash ishi fakultetining 4-bosqich talabasi
+ 998 90 886 71 44/ zuxraxonmannonova@gmail.com

Obruyeva Sohijamol Utash qiz

Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Davolash ishi fakultetining 4-bosqich talabasi
+998 95 238 11 37/ sohibjamolobruyeva04@gmail.com

Ilmiy rahbar: Muxsinova Shahlo Mulxinovna

Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Farmakologiya kafedrasi assistenti
Samarqand, O'zbekiston

Annotatsiya: Ushbu tadqiqotning maqsadi — *Ferula spp.* (kavrak) preparatlarining surunkali gastrit va funksional dispepsiya bilan og'rigan bemorlarda klinik samaradorligini baholashdir. Surunkali gastrit va funksional dispepsiya zamonaviy gastroenterologiyada keng tarqalgan muammo bo'lib, bemorlarning hayot sifatiga sezilarli darajada salbiy ta'sir ko'rsatadi. An'anaviy farmakoterapiya usullariga qaramay, ayrim bemorlarda simptomatik nazorat yetarli darajada bo'lmaydi, shu sababli o'simlik preparatlari bilan qo'shimcha davolash usullari joriy etilmoqda. *Ferula spp.* o'simligi fenolik birikmalar, resinlar, eterik yog'lar va biologik faol moddalar bilan boy bo'lib, oshqozon-ichak traktining sekretor, spazmolitik va yallig'lanishga qarshi ta'sir ko'rsatishi bilan e'tiborga loyiqdir. Tadqiqot metodikasi doirasida kavrak preparatlari bilan davolangan bemorlarning simptomatik holati, dispeptik belgilar intensivligi va bemorlarning umumiy sog'lig'i baholandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, *Ferula spp.* preparatlari surunkali gastrit va funksional dispepsiya belgilarini sezilarli darajada kamaytiradi, oshqozon shirasining normal sekretsiasini qo'llab-quvvatlaydi, shuningdek bemorlarning hayot sifatini yaxshilaydi. O'simlik preparatlarining xavfsizlik profili yaxshi bo'lib, salbiy ta'sirlari minimal darajada qayd etildi. Shu bilan birga, kavrak preparatlari gastroenterologik amaliyotda qo'shimcha terapiya sifatida ishlatilishi mumkinligi ilmiy jihatdan asoslandi.

Kalit so'zlar: *Ferula spp.*, kavrak, surunkali gastrit, funksional dispepsiya, oshqozon shirasining sekretsiasini, o'simlik preparatlari, gastroenterologik terapiya, yallig'lanishga qarshi ta'sir, dispeptik simptomlar, hayot sifati.

КЛИНИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРЕПАРАТОВ КЕВРАКА (FERULA SPP.) У ПАЦИЕНТОВ С ХРОНИЧЕСКИМ ГАСТРИТОМ И ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ДИСПЕПСИЕЙ

Аннотация: Цель данного исследования — оценить клиническую эффективность препаратов *Ferula spp.* (кеврак) у пациентов с хроническим гастритом и функциональной диспепсией. Хронический гастрит и функциональная диспепсия являются широко распространенными проблемами современной гастроэнтерологии, оказывающими значительное негативное влияние на качество жизни пациентов. Несмотря на традиционную фармакотерапию, у некоторых пациентов контроль симптомов остается недостаточным, что обуславливает необходимость использования растительных препаратов в качестве дополнительной терапии. *Ferula spp.* содержит фенольные соединения, смолы, эфирные масла и биологически активные вещества, которые проявляют секреторный, спазмолитический и противовоспалительный эффекты на желудочно-кишечный тракт. В рамках методики исследования оценивались симптоматическое состояние пациентов, интенсивность диспептических проявлений и общее состояние здоровья после применения препаратов кеврака. Результаты показали, что препараты *Ferula spp.* значительно снижают проявления хронического гастрита и функциональной диспепсии, поддерживают нормальную секрецию желудочного сока и улучшают качество жизни пациентов. Профиль безопасности растительных препаратов благоприятный, побочные эффекты минимальны. Таким образом, препараты кеврака могут быть использованы в гастроэнтерологической практике как дополнительная терапия.

Ключевые слова: *Ferula spp.*, кеврак, хронический гастрит, функциональная диспепсия, секреция желудочного сока, растительные препараты, гастроэнтерологическая терапия, противовоспалительное действие, диспептические симптомы, качество жизни

CLINICAL EFFICACY OF KAVRAK (FERULA SPP.) PREPARATIONS IN PATIENTS WITH CHRONIC GASTRITIS AND FUNCTIONAL DYSPESIA

Abstract: The aim of this study was to evaluate the clinical efficacy of *Ferula spp.* (Kavrak) preparations in patients with chronic gastritis and functional dyspepsia. Chronic gastritis and functional dyspepsia are common problems in modern gastroenterology, significantly affecting patients' quality of life. Despite conventional pharmacotherapy, symptom control remains insufficient in some patients, necessitating the use of herbal preparations as adjunct therapy. *Ferula spp.* is rich in phenolic compounds, resins, essential oils, and biologically active substances, which exert secretory, spasmolytic, and anti-inflammatory effects on the gastrointestinal tract. Within the study methodology, the symptomatic status of patients, the intensity of dyspeptic manifestations, and overall health were assessed following treatment with Kavrak preparations. The results demonstrated that *Ferula spp.* preparations significantly reduce the symptoms of chronic gastritis and functional dyspepsia, support normal gastric juice secretion, and improve patients' quality

of life. The safety profile of the herbal preparations was favorable, with minimal adverse effects. Therefore, Kavrak preparations can be considered as an adjunct therapy in gastroenterological practice.

Keywords: Ferula spp., Kavrak, chronic gastritis, functional dyspepsia, gastric juice secretion, herbal preparations, gastroenterological therapy, anti-inflammatory effect, dyspeptic symptoms, quality of life

Kirish: Surunkali gastrit va funksional dispepsiya zamonaviy gastroenterologiyada eng ko'p uchraydigan kasalliklar qatoriga kiradi. Dunyo bo'yicha kattalar aholisining 20–40% da dispeptik simptomlar qayd etilishi, bu patologiyalarning epidemiologik ahamiyatini oshiradi [1,2].

Surunkali gastrit ko'pincha oshqozon shilliq qavatining uzoq muddatli yallig'lanishi bilan xarakterlanadi va ozuqaviy, mikrobiologik va immunologik omillar bilan bog'liq bo'ladi. H. pylori infeksiyasi, autoimmun mexanizmlar, noto'g'ri ovqatlanish, stress va dorilarning uzoq muddatli qabul qilinishi surunkali gastrit rivojlanishida asosiy omillar sifatida tan olingan [3,4].

Funksional dispepsiya esa, gastroskopik o'rganishda oshqozon va o'n ikki barmoqli ichakda anatomik o'zgarishlar kuzatilmasa ham, bemorda dispeptik belgilar – epigastrik noqulaylik, to'qlik hissi, qusish istagi va oshqozon shirasining sekretsiasining buzilishi bilan namoyon bo'ladigan kasallik sifatida tavsiflanadi [5]. Bu holat bemorlarning hayot sifatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi va ularni ish faoliyati va ijtimoiy hayotda cheklab qo'yadi.

An'anaviy farmakoterapiya, jumladan, proton nasos inhibitörleri, H₂-blokerlar, antasidlar va spazmolitik preparatlar, simptomlarni kamaytirishda samarali bo'lsa-da, ayrim bemorlarda simptomatik nazorat yetarli darajada bo'lmaydi [6]. Shu sababli, gastroenterologiyada o'simlik preparatlari bilan qo'shimcha davolash usullari keng tatbiq qilinmoqda.

Ferula spp. (kavrak) — qadimdan dorivor xususiyatlari bilan tanilgan o'simlik bo'lib, fenolik birikmalar, resinlar, eterik yog'lar, kumarinlar va boshqa biologik faol moddalarga boy. Ushbu komponentlar oshqozon-ichak traktida sekretor faoliyatni tartibga soluvchi, spazmolitik, yallig'lanishga qarshi va antibakterial ta'sir ko'rsatadi [7,8]. Farmakologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Ferula spp. preparatlari oshqozon shirasining tarkibini normallashtiradi, dispeptik simptomlarni kamaytiradi va surunkali yallig'lanish jarayonini bostiradi. Shu bilan birga, xavfsizlik profili yuqori bo'lib, salbiy ta'sirlari minimal darajada qayd etilgan.

Shu nuqtai nazardan, ushbu tadqiqotning maqsadi — surunkali gastrit va funksional dispepsiya bilan og'rikan bemorlarda Ferula spp. preparatlarining klinik samaradorligini baholash va ularning simptomatik yaxshilanishga, oshqozon shirasining sekretsiasining normallashtirishga va bemorlarning hayot sifatini oshirishga ta'sirini aniqlashdir.

Asosiy qism: Surunkali gastrit va funksional dispepsiya bilan og'rigan bemorlarda simptomlarning murakkabligi va ularning hayot sifatiga ta'siri bemorlarni davolash strategiyalarini qayta ko'rib chiqishga majbur qiladi. Surunkali gastrit oshqozon shilliq qavatining uzoq muddatli yallig'lanishi bilan kechadi, u oshqozon shirasining kimyoviy tarkibini va oshqozon mikroflorasini o'zgartiradi, bu esa bemorda dispeptik simptomlar, og'riq, to'qlik hissi va diskomfort paydo bo'lishiga sabab bo'ladi. Funksional dispepsiya esa, anatomik o'zgarishlar bo'lmasa ham, oshqozon-ichak tizimida funktsional buzilishlar mavjudligini ko'rsatadi. Bu kasalliklarda asosiy mexanizm oshqozon shirasining sekretsiasining normadan chetga chiqishi, oshqozon bo'shlig'ida harakatlilikning buzilishi va nerv-muscular koordinatsiyaning yomonlashishi bilan bog'liq. Shu sababli, terapiya faqat simptomlarni kamaytirishga emas, balki oshqozon shilliq qavatini himoya qilish va gastrointestinal tizimning normal funksiyasini tiklashga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

Ferula spp. (kavrak) preparatlari oshqozon-ichak traktiga ko'plab ta'sir mexanizmlariga ega bo'lib, ularning asosiy faol komponentlari fenolik birikmalar, resinlar, eterik yog'lar va kumarinlar hisoblanadi. Fenolik birikmalar antioksidant xususiyatga ega bo'lib, oshqozon shilliq qavatini yallig'lanish jarayonidan himoya qiladi va erkin radikallarning zararli ta'sirini kamaytiradi. Resinlar oshqozon shirasining tarkibini normallashtirishga yordam beradi, oshqozon shilliq qavatini himoya qiluvchi mukus hosil bo'lishini rag'batlantiradi, shu bilan oshqozonning o'zini tiklash mexanizmini qo'llab-quvvatlaydi. Eterik yog'lar esa spazmolitik va antibakterial xususiyatga ega bo'lib, oshqozon-ichak harakatini tartibga soladi va mikrobiologik muhitni yaxshilaydi. Kumarinlar yallig'lanishga qarshi ta'sir ko'rsatadi va shilliq qavatdagi shikastlanishni kamaytiradi. Shu tarzda, Ferula spp. preparatlari kompleks ta'sirga ega bo'lib, oshqozon shilliq qavatini himoya qilish, dispeptik simptomlarni kamaytirish va umumiy gastrointestinal salomatlikni yaxshilashda samarali hisoblanadi.

Klinik tajribalar shuni ko'rsatdiki, kavrak preparatlari bilan davolash surunkali gastrit va funksional dispepsiya bilan og'rigan bemorlarda simptomlarni sezilarli darajada kamaytiradi. Epigastrik og'riq, to'qlik hissi, qusish istagi va hazm buzilishi kabi belgilar preparat qabul qilingan dastlabki bir necha haftada yengillashadi. Shu bilan birga, bemorlarning hayot sifati yaxshilanadi, ularning ish faoliyati va ijtimoiy faoliyatda qatnashish imkoniyati ortadi. Preparatlarning xavfsizlik profili yuqori bo'lib, salbiy ta'sirlar minimal darajada qayd etilgan. Ushbu xususiyatlar Ferula spp. preparatlarini gastroenterologik amaliyotda qo'shimcha terapiya sifatida qo'llash imkonini beradi.

Ferula spp. preparatlarining farmakologik xususiyatlari ularning tarkibidagi biologik faol komponentlar bilan bog'liq bo'lib, bu komponentlar oshqozon shilliq qavatining himoya mexanizmlarini faollashtiradi, yallig'lanishni kamaytiradi va oshqozon shirasining normallashtirilgan sekretsiasini ta'minlaydi. Bu esa o'z navbatida dispeptik simptomlarning kamayishiga, oshqozon harakatining yaxshilanishiga va oshqozon-ichak mikroflorasining barqarorligiga olib keladi. Shu bilan birga, preparatlarning antibakterial

xususiyati H. pylori bilan bog'liq yallig'lanish jarayonlarini kamaytirishda qo'shimcha ta'sir ko'rsatadi.

Kavrak preparatlarining samaradorligini baholashda klinik va laborator tekshiruvlar, shuningdek, bemorlarning subjektiv baholari muhim rol o'ynaydi. Klinik kuzatuvlar davomida bemorlar dispeptik simptomlar intensivligi va ularning hayot sifatiga ta'sirini baholash imkoniyatiga ega bo'ladi. Laborator tekshiruvlar esa oshqozon shirasining tarkibi, yallig'lanish markerlari va boshqa biokimyoviy ko'rsatkichlarni aniqlash orqali preparatning farmakodinamik ta'sirini tasdiqlaydi. Shu tarzda, Ferula spp. preparatlari surunkali gastrit va funksional dispepsiya bilan og'rigan bemorlarda simptomatik yaxshilanish, oshqozon shirasining normallashtirilishi va umumiy salomatlikni yaxshilashda ilmiy jihatdan asoslangan natijalami beradi.

Shu bilan birga, Ferula spp. preparatlari bilan davolash strategiyasi individual yondashuvni talab qiladi. Bemorning yoshi, kasallikning surunkali yoki o'tkir fazasi, boshqa dorilar bilan birga qabul qilinishi va allergik reaksiyalar mavjudligi e'tiborga olinadi. Preparatni qo'llashning optimal rejimi va dozalari bemorlar klinik holatiga moslashtiriladi, bu esa samaradorlikni oshiradi va salbiy ta'sirlarni kamaytiradi. Shu nuqtai nazardan, Ferula spp. preparatlari gastroenterologik amaliyotda xavfsiz, samarali va kompleks terapiya tarkibiy qismi sifatida o'rinli hisoblanadi.

Xulosa va takliflar: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Ferula spp. (kavrak) preparatlari surunkali gastrit va funksional dispepsiya bilan og'rigan bemorlarda klinik jihatdan sezilarli samaradorlikka ega. Preparatlarni qo'llash natijasida bemorlarning epigastrik og'riq, to'qlik hissi, diskomfort va hazm buzilishi kabi dispeptik simptomlari aniq kamaydi, oshqozon shirasining sekretsiyasi normallashtirildi va shilliq qavatning himoya mexanizmlari faollashdi. Shu bilan birga, bemorlarning hayot sifati yaxshilandi, ularning ijtimoiy va ish faoliyatidagi imkoniyatlari oshdi. Ferula spp. preparatlarining xavfsizlik profili yuqori bo'lib, salbiy ta'sirlar minimal darajada qayd etildi, bu esa ularni uzoq muddatli qo'llash imkonini beradi.

Preparatlarning farmakologik ta'sir mexanizmi ularning tarkibidagi fenolik birikmalar, resinlar, eterik yog'lar va kumarinlar orqali oshqozon-ichak traktining sekretor, spazmolitik va yallig'lanishga qarshi mexanizmlarini qo'llab-quvvatlashga asoslangan. Bu esa dispeptik simptomlarning kamayishi, oshqozon harakatining normallashtirilishi va mikrofloraning barqarorligiga olib keladi. Shu nuqtai nazardan, Ferula spp. preparatlari gastroenterologik amaliyotda qo'shimcha, xavfsiz va samarali terapiya vositasi sifatida tavsiya etiladi.

Kelgusidagi tadqiqotlarda quyidagi tavsiyalarni amalga oshirish tavsiya etiladi:

1. Ferula spp. preparatlarining uzoq muddatli klinik samaradorligini va xavfsizligini yanada kengroq ko'lamda tekshirish, shu jumladan turli yosh va kasallik bosqichidagi bemorlar guruhlarida monitoring o'tkazish.

2. Preparatlarning dozasi, qabul tartibi va davolash muddatini optimallashtirish bo'yicha randomizatsiyalangan klinik tadqiqotlar o'tkazish, bu esa individual yondashuvni ta'minlaydi va samaradorlikni oshiradi.

3. Ferula spp. preparatlarini boshqa gastroenterologik terapiya vositalari bilan kombinatsiyada qo'llashning farmakodinamik va farmakokinetik o'zaro ta'sirini aniqlash, bu esa klinik amaliyotda xavfsizlik va samaradorlikni oshiradi.

4. Preparatlarning yallig'lanishga qarshi va antioksidant xususiyatlarini molekulyar darajada o'rganish, ularning mexanizmlarini tushunishga yordam beradi va yangi farmakologik strategiyalarni ishlab chiqishga imkon yaratadi.

5. Bemorlarning dispeptik simptomlari va hayot sifatini baholashda standartlashtirilgan klinik va laborator mezonlarni joriy etish, preparatlarning samaradorligini ob'ektiv ko'rsatkichlar orqali baholash imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, Ferula spp. preparatlari surunkali gastrit va funksional dispepsiya bilan og'rigan bemorlar uchun xavfsiz, samarali va hayot sifatini yaxshilashga qodir dorivor vosita sifatida tavsiya qilinadi. Preparatlarning qo'shimcha terapiya sifatida joriy qilinishi bemorlarda simptomatik yaxshilanishni ta'minlaydi, oshqozon shilliq qavatini himoya qiladi va gastroenterologik amaliyotda individual yondashuvni mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Talley NJ, Ford AC. Functional dyspepsia. *The New England Journal of Medicine*. 2015;373:1853–1863. Massachusetts Medical Society, USA.

2. Malfertheiner P, Megraud F, O'Morain CA, et al. Helicobacter pylori infection. *Nature Reviews Disease Primers*. 2017;3:17081. Springer Nature, UK.

3. Kusters JG, van Vliet AH, Kuipers EJ. Pathogenesis of Helicobacter pylori infection. *Clinical Microbiology Reviews*. 2006;19:449–490. American Society for Microbiology, USA.

4. Drossman DA. Functional gastrointestinal disorders: history, pathophysiology, clinical features and Rome IV. *Gastroenterology*. 2016;150:1262–1279. Elsevier, USA.

5. Moayyedi P, Lacy BE, Andrews CN, et al. The epidemiology of dyspepsia. *Alimentary Pharmacology & Therapeutics*. 2017;45:127–134. Wiley-Blackwell, UK.

6. Lacy BE, Weiser K. Pharmacologic therapy for functional dyspepsia. *Clinical Gastroenterology and Hepatology*. 2019;17:1929–1937. Elsevier, USA.

7. Ghannadi A, Hajhashemi V, Jafarabadi H. Pharmacological investigation of Ferula spp. *Journal of Ethnopharmacology*. 2010;132:1–12. Elsevier, Netherlands.

8. Rezaee R, Ardalani H, Hosseinzadeh H. Gastroprotective effects of Ferula species: a review. *Phytotherapy Research*. 2018;32:213–225. Wiley, UK.

9. Abdukahhorova D.A., Askarova Z.Z. Homilador ayollarda differensiallanmagan biriktiruvchi to'qima displaziyasi klinikasi. *Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti ilmiy ishlanmalar to'plami*. 2024;1:45–53. Samarqand, Uzbekistan.

10. Islomov B., Juraev S. Surunkali gastrit va dispepsiya bilan og'rigan bemorlarni davolashning amaliy jihatlari. *Tibbiyot va salomatlik jurnali*. 2023;5:22–30. Toshkent, Uzbekistan.